

ЕКОЛОГО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МАЛИХ РІЧОК ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

Воровка В.П.

доцент кафедри фізичної географії

Нетица О. В.

завідувач геологічного музею

Мелітопольський державний педагогічний університет

В Запорізькій області нараховується 1 велика (р.Дніпро), 3 середні (рр.Молочна, Кінська і Гайчур), 78 малих річок та 777 потічків довжиною до 10 км, у межах яких створено 846 ставків та 27 водосховищ. І хоча частка малих річок в загальному обсязі водних ресурсів області складає близько 1%, вони відіграють одну з найважливіших ролей у формуванні еколого-ресурсного потенціалу степової території: річкові долини є системою природного самоочищення ландшафтів; вони є своєрідними рефугіями диких тварин. у межах річкових долин степової зони найкраще збереглися різноманітні види типової степової рослинності та рідкісні степові угруповання, у тому числі й залишки байрачних лісів; річки є коридорами, по яких більш північні види рослинності проникають на південь і навпаки, тим самим збільшуючи біологічну різноманітність території; степові рослинні угруповання, чагарники і залишки байрачних лісів сприяють осадженню завислих речовин, газів і пилу з атмосфери, очищуючи повітря.

Сучасний екологічний стан малих та середніх річок області за більшістю показників оцінюється як незадовільний. Головною причиною такого становища є наднормове антропогенне навантаження на екологічні системи малих річок, які дуже відчутно реагують на будь-яке втручання. Так, заплава і тераси річкових долин якщо не затоплені ставком і не розорані до урізу води, то практично скрізь використовуються під інтенсивний випас худоби. Останнім часом річки часто пересихають (що пов'язано з замулюванням природних джерел змитим з полів дрібноземом, штучним перенесенням русла і зарегулюванням стоку ставками та водосховищами), весняний стік на багатьох з них повністю затримується в ставках або використовується для зрошення, обводнення, втрачається у зв'язку з випаровуванням. Досить широка мережа ставків і водосховищ призвела до повної втрати природної наскрізної проточності річок, до недопустимо повільного водообміну в річках і ставках. Це не могло не створити умов для різнопланового негативного впливу на річки як елементу ландшафту. До зникнення меандрів, плес та перекатів призвели проведені у 60-80 рр.

інженерні меліорації заплавних територій (спрямлення та розчищення русла, дамбування тощо), внаслідок чого відбулося заростання та замулення русла, втрата властивих їм біотопів.

Найбільш суттєвими чинниками, що визначають негативний екологічний стан малих річок Запорізької області, є:

- висока розораність басейнів річок (від 63 до 94% їх площі, а в середньому 75%) на фоні дуже низької залісеності - 3-5% сприяє інтенсивному розвитку процесів ерозії на 40% території області;

- порушення режиму господарської діяльності в межах прибережних захисних смуг і водоохоронних зон: прибережні захисні смуги винесені в натуру на 15-20%, що не дає змоги контролювати режим ведення господарської діяльності в їх межах (розміщуються ферми для худоби, землі відводяться під садово-городні товариства, а в межах міст - під гаражні кооперативи, здійснюється будівництво АЗС (м. Токмак, Молочанськ, Запоріжжя), проводиться промислово-житлове будівництво до урізу води;

- скид в малі річки забруднених житлово-комунальних стічних вод (м. Запоріжжя, м. Гуляйполе, м. Оріхів, смт. Куйбишеве, м. Мелітополь), що оцінюється у 20-28 млн.м³ на рік;

- поверхневий змив (зливовий стік з твердих поверхонь урбанізованих територій) – м. Запоріжжя, Мелітополь, Пологи, Оріхів, Токмак та ін.;

- стік дренажних води при підтопленні населених пунктів та зрошуваних масивів, з якими до річок виносяться мінеральні солі, фосфати, органічні речовини, мінеральні добрива, пестициди і гербіциди;

- надмірна зарегульованість річок ставками і водосховищами;

- стихійне та безсистемне рекреаційне використання прибережних захисних смуг.

Головними завданнями для відновлення повноцінного еколого-ресурсного потенціалу малих річок є:

- проведення еколого-просвітницької діяльності з місцевим населенням;

- підвищення рівня екологічної культури, перш за все молоді;

- суворий контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства, зокрема статей 88-91 Водного кодексу України;

- відновлення природної рослинності у межах водоохоронних зон та науково обгрунтоване залісення берегів;

- забезпечення достатнього фінансування водоохоронних заходів.